

Bożena Janiszewska

Przedszkolaki – wychowanie ku wartościom

- Dla wzrostu roślin niezbędne są: **DOBRE PODŁOŻE, SŁOŃCE I WODA**
- Dla rozwoju dziecka konieczne są: **RODZINA, PRZEDSZKOLE, SZKOŁA a w nich: POCZUCIE BEZPIECZEŃSTWA, AKCEPTACJA, SAMODZIELNOŚĆ;**
- **PRZEWAGA POZYTYWNYCH EMOCJI – MOTYWUJĄ DO AKTYWNOŚCI;**
- **POZYTYWNA SAMOOCENA, POCZUCIE WŁASNEJ WARTOŚCI;**
- **ŚRODOWISKO SPOŁECZNE – RÓWIEŚNICY I DOROŚLI LUDZIE – RODZICE, WYCHOWAWCY, NAUCZYCIELE I INNI LUDZIE ORAZ WYTWORY MATERIALNE I NIEMATERIALNE**

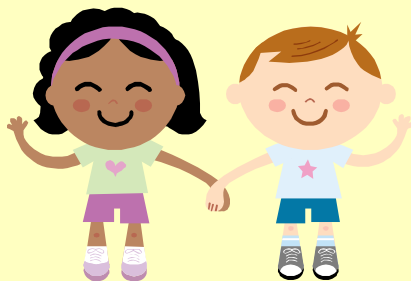
DZIECI W RODZINIE „UCZĄ SIĘ ŻYCIA”

- * przez naśladowanie i identyfikację z rodzicami (osoby znaczące) - rodzice są modelami do naśladowania;
- * poprzez wielokrotne powtarzanie się różnych sytuacji i ich konsekwencje;
- * dzięki wzmocnieniom: nagrodom i karom
wzmocnienia pozytywne – tzw. nagrody stosowane prawidłowo sprzyjają uczeniu się, motywują do powtarzania pożądanых zachowań; wzmocnienia negatywne – tzw. kary nie eliminują negatywnych zachowań, ale je modyfikują, uczą agresji, wywołują wiele silnych emocji negatywnych;
- * przez różne rodzaje własnej aktywności
poznają siebie i własne możliwości, zbierają własne doświadczenia życiowe.

**RÓŻNE POSTAWY I STYLE WYCHOWAWCZE POWODUJĄ
ODPOWIEDNIO RÓŻNE EFEKTY WYCHOWANIA!!**

**WYCHOWANIE – ODDZIAŁYWANIE W
KIERUNKU SOCJALIZACJI I KSZTAŁTOWANIA
OSOBOWOŚCI W TYM KSZTAŁTOWANIE
SYSTEMU WARTOŚCI - MOTYWACJI**

RODZAJE WARTOŚCI: społeczne (do osób i do siebie) kulturowe, religijne, patriotyczne, zdrowotne, moralne, poznawcze (do świata, przyrody, zwierząt) i wiele innych (patrz: podstawa programowa)

NAJWAŻNIEJSZE Z NICH, TO
WARTOŚCI MORALNE

MORALNOŚĆ – ogół powszechnie obowiązujących w danej społeczności norm i wzorców postępowania odnoszących się do takich czynów, które mogą być rozpatrywane w kategoriach **dobra** lub **zła**.

MORALNOŚĆ jest **wytworem społecznym**, reguluje i harmonizuje życie społeczne, minimalizuje tarcia, a jej zasady zależą od:

- położenia geograficznego
- dorobku kultury;
- historii i tradycji;
- religii;
- ustroju społecznego;
- organizacji społeczeństwa;
- poziomu materialnego i poziomu wiedzy społeczeństwa itp.

WIELE NORM MA CHARAKTER UNIWERSALNY!

PODSTAWOWE POTRZEBY PSYCHICZNE WARUNKUJĄCE WŁAŚCIWY ROZWÓJ DZIECKA:

* **POTRZEBA AKCEPTACJI = KOCHAM I CENIĘ!**

Dziecko czuje się kochane przez sam fakt istnienia, a nie z powodu zdolności, urody, wyników w nauce itp. Akceptacja osoby dziecka nie jest tożsama z akceptacją jego zachowań (zachowania zawsze można zmienić). Dziecko czuje się cenione, bo stawia się mu dość wysokie wymagania – może im sprostać, bo rodzice w nie wierzą i są przekonani, że da sobie radę. Dziecko szuka także akceptacji w przedszkolu i w szkole!

* **POTRZEBA UZNANIA = OCENA WYSIŁKÓW, DZIAŁAŃ DZIECKA I EFEKTÓW.**

Dziecko jest przekonane, że ma prawo do błędów, nie boi się ich; chwalone za wysiłek uczy się uczyć! We wszystkim co robi można znaleźć jakieś pozytywne cechy, nazwać je i pokazać, pochwalić (cechy negatywne dziecko znajdzie samo!); dziecko postępuje właściwie, wiedząc, co jest właściwe.

* **POTRZEBY POZNAWCZE = CIEKAWOŚĆ I ZAINTERESOWANIA DZIECKA.**

Dziecko działa, ma motywację poznawczą, jeśli potrafimy je zainteresować.

DZIECIĘCE EMOCJE I UCZUCIA

(emocje – e motere z łaciny - „motor” do działania, powód działania)

WSZYSTKIE DZIECI W WIEKU PRZEDSZKOLNYM I JESZCZE W KLASACH I-III KIERUJĄ SIĘ W SWOIM DZIAŁANIU NIE ZASADAMI, NIE NORMAMI, ALE EMOCJAMI!

- * podejmują takie formy aktywności, które sprawiają im radość.
- * unikają wykonywania takich działań, które są dla nich przykre.
- * unikają więc wykonywania czynności, które są dla nich trudne!

EMOCJE TO:

- * **ZŁOŻONY ZESPÓŁ ZMIAN FIZJOLOGICZNYCH** (rola układu nerwowego i hormonalnego) – to one zmieniają naszą mimikę, ruchy, sposób zachowania (niepokój ruchowy, płacz, agresja, zahamowanie itp.)
- * **ZŁOŻONY ZESPÓŁ ZMIAN PSYCHICZNYCH** (lepiej lub gorzej: spostrzegamy, koncentrujemy uwagę, zapamiętujemy, kojarzymy, myślimy itp.)
- * **ODPOWIEDŹ NA SYTUACJĘ, BODŹCE W OTOCZENIU** (subiektywna ocena).

**EMOCJE U DZIECI SĄ: SILNE, KRÓTKOTRWAŁE, ZMIENNE
SĄ ENERGOCHŁONNE!**

**WSZYSCY PRZYCHODZIMY NA ŚWIAT
Z WRODZONYMI EMOCJAMI NEGATYWNYMI !**

Mają one charakter obronny i dotyczą głównie niezaspokojonych potrzeb życiowych (dziecko odczuwa przykrość, gdy jest głodne, gdy je coś boli, gdy jest mu zimno, gdy brak mu powietrza, gdy jest mu niewygodnie itp.).

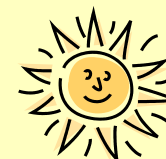

**POBUDZAJĄ ONE WÓWCZAS DO DZIAŁANIA:
DZIECKO KRZYCZY I UZYSKUJE POMOC ZE STRONY DOROSŁYCH.**

**WSZYSTKICH POZOSTAŁYCH EMOCJI
POZYTYWNYCH I NEGATYWNYCH UCZYMY SIĘ!**

Warunki uczenia się emocji to:

- 1. zaspokojenie potrzeb biologicznych;**
- 2. dobry stan zdrowia;**
- 3. zaspokojona potrzeba bezpieczeństwa!**

NIE MA EMOCJI „DOBRYCH” I „ZŁYCH” – wszystkie są nam potrzebne w życiu.

NASZE ZACHOWANIE, - ekspresja emocji – może podlegać ocenie – to ono może być dobre lub złe!

EMOCJE POZYTYWNE (zadowolenie, radość, ciekawość i inne)
są silnym motywem do działania, „dodają energii”, uskrzydłają;

EMOCJE NEGATYWNE - mają charakter obronny:

GNIEW, ZŁOŚĆ – dają energię do pokonywania trudności
(do obrony, ataku)

STRACH – ma funkcję ochronną: unikanie, ostrożność, uwaga itp.

SMUTEK – pozwala przeżyć traumę: uświadomić sobie utratę
kogoś, czegoś; przeżywanie – prowadzi do zmniejszenia
napięcia i umożliwia „powrót” do życia itp.

**KAŻDE DZIECKO I KAŻDY DOROSŁY POWINIEN PRZEŻYWAĆ WSZYSTKIE EMOCJE I UCZUCIA,
BO TO ONE NADAJĄ „BARWĘ” NASZEMU ŻYCIU I POZWALAJĄ ZROZUMIEĆ INNYCH LUDZI
ORAZ POWODY ICH ZACHOWAŃ.**

ALE:

PRZEWAGA EMOCJI I UCZUĆ POZYTYWNYCH - pozwala na zwiększenie
aktywności, na chęć do poznawania, do uczenia się,
prowadzi do kreatywności i samorealizacji!

PRZEWAGA EMOCJI NEGATYWNYCH – prowadzi do unikania, bierności,
lęku, wycofywania się, ostrożności, braku chęci poznawania świata
i ludzi, do zachowań anty lub aspołecznych!

SŁOWA – ŹRÓDŁA EMOCJI.

PRZYKŁADY SŁÓW – KLUCZY (otwierają nas lub zamykają, blokują, niszczą!)

DOBRE SŁOWA, POBUDZAJĄCE MOTYWACJĘ: dobrze; udało ci się; cieszę się; widzę starannie napisany tekst, naprawdę ty sam to zrobiłeś?; w czym ci pomóc?; mogę na ciebie liczyć! ; będzie lepiej! i inne;

ZŁE SŁOWA - WYWOŁUJĄCE NEGATYWNE EMOCJE I OBNIŻAJĄCE MOTYWACJĘ: źle!; kiedy wreszcie zmądrzejesz?; brzydko! co nam dziś mądrego powiesz? (z przekąsem); fatalnie, przepis 10 razy!; nic nie umiesz!!

TOKSYCZNE SŁOWA - ZABIJAJĄ MOTYWACJĘ, ODBIERAJĄ NADZIEJĘ, NISZCZĄ DZIECI I DOROSŁYCH: jak zwykle fatalnie!, nigdy nic dobrze nie zrobisz!, jak zawsze gadasz głupoty!, nigdy nic nie umiesz! Zawsze wszystko psujesz! – obniżają samoocenę, powodują gorycz,

SŁOWA ODBIERAJĄCE POCZUCIE CZŁOWIECZEŃSTWA; „DEHUMANIZACJA” – ODCZŁOWIECZENIE: ty szczeniaku!, ty gnoju!, ty gów...rzu! ty szczyłu! ty ... **TAKIE SŁOWA ODBIERAJĄ SZACUNEK; PONIŻANIE UŁATWIA: UDERZENIE DZIECKA, BICIE, KOPANIE, MALTRETOWANIE, PRZEMOC, WYKORZYSTYWANIE.**

TAKIE OBELGI NISZCZĄ U DZIECI SZACUNEK DO DRUGIEGO CZŁOWIEKA, NISZCZĄ TAKŻE UCZUCIA WYŻSZE I POZYTYWNE EMOCJE!

A TYLE JEST PIĘKNYCH SŁÓW!

Moralności uczymy się i kształtuje się ona od dzieciństwa **do końca życia**
UWARUNKOWANIA ROZWOJU MORALNEGO:

- ❖ wiek i poziom rozwoju poznawczego – rozumienie informacji i sytuacji
- ❖ wzmocnienia: kary - nagrody oraz ich **skutki emocjonalne** – lęk lub zadowolenie; (kara i lęk utrudnia przyswajanie norm; emocje pozytywne - ułatwiają)
- ❖ zaspokajanie potrzeb psychicznych (akceptacji, uznania, współdziałania)
- ❖ naśladowanie modeli – osób znaczących - autorytetów (ważne: obserwacja – zachowanie, naśladowanie – odkrycie i poznanie normy);
- ❖ wielokrotne powtarzanie – interioryzacja (uwewnętrznienie) normy – zależne od wieku, wielokrotności powtórzeń, „jednorodności” doświadczeń itp.
- ❖ dominujący styl wychowania: demokratyczny (dialog) – autokratyczny (ocena);
- ❖ postawy rodzicielskie i innych wychowawców;
- ❖ role społeczne – oczekiwania i wymagania;
- ❖ traumatyczne wydarzenia;

ETAPY ROZWOJU MORALNEGO (na podstawie badań)

I. (wg koncepcji J. Piageta

Stadium rozwoju moralnego	Granice wiekowe	Jakość świadomości
Anomia moralna	0-~2lat	Amoralizm poznawczy
Heteronomia moralna	~3 lata-~9 lat	Racjonalizm moralny
Socjonomia moralna	~9 lat-~13-14 lat	Pryncypializm moralny
Autonomia moralna	~13-14 – 21 lat	Relatywizm-idealizm moralny

CHARAKTERYSTYKA ROZWOJU MORALNEGO

Dziecko uczy się wszystkiego, a także moralności, gdy sytuacje powtarzają się, gdy ma zaspokojone potrzeby: biologiczne, bezpieczeństwa, akceptacji, miłości, potrzeby zależnościowe; samodzielności, ruchowe, itp.

1. Stadium anomii moralnej – do około 2-3 lat.

Dziecko rodzi się bez żadnej moralności, jest **amoralne**, kieruje się własnymi potrzebami fizjologicznymi, ruchowymi, poznawczymi itp. Reakcje dorosłych dostarczają przyjemności lub przykrości a dziecko zdobywa elementarną wiedzę co dobre, a co złe – **uczy się**. Zaczyna naśladować zachowania dorosłych, domaga się tego, na co ma ochotę, postępuje tak, jak pozwolą mu dorośli; dobrze reaguje na pochwały!

2. Stadium heteronomii moralnej – (od ~ 3 lat do ~ 9 lat)
(normy moralne są „narzucone z zewnątrz”, „nie są dziecka”).

a) Faza egocentryzmu – wiek przedszkolny (od 3 do ponad 5 lat) – dziecko skoncentrowane na sobie, uwzględnia własne korzyści, dostrzega niewłaściwe zachowania innych, swoich – nie; stosuje się do norm pod kontrolą dorosłych, bez kontroli – robi to, co chce. Konieczne jest wielokrotne powtarzanie zasad, stały regulamin oraz konsekwencja. Dzieci skarżą na inne dzieci, by uświadomić nam, i pokazać, że one „są grzeczne”.

Niska świadomość moralna –racjonalizm moralny - dziecko nie uwzględnia intencji tylko skutki materialne (gorsze jest stłuczenie przypadkiem kilku kubków, niż celowe zniszczenie jednego, „ *bo tylko jeden się stłukł*”).

cd. Stadium heteronomii moralnej.

b) Faza konformizmu -- dziecko porównuje się do innych i naśladuje ich -- wiek przedszkolny i młodszy szkolny (od ~ 5-6 do ~ 9 lat). Dzieci zaczynają przewidywać reakcje akceptacji lub jej braku ze strony otoczenia i przestrzegają już pewnych norm moralnych (powyżej 5 lat tzw. „faza grzecznego dziecka”). Dziecko staje się wrażliwe na ocenę innych, ale samo jeszcze nie potrafi się ocenić (w swoim zachowaniu szuka okoliczności łagodzących). Coraz lepiej funkcjonuje w grupie, uczy się od innych.

Świadomość moralna zmienia się (początki myślenia operacyjnego na konkretach od około 6 -7 lat) – zanika racjonalizm i dzieci biorą już pod uwagę sytuację, okoliczności i intencje (*on nie chciał, to przypadkiem*)

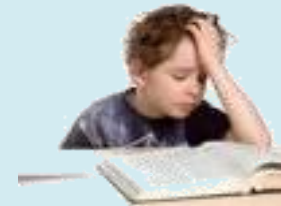
3. Stadium socjonomii moralnej – (od ~ 9 do ~ 13-14- początki okresu dorastania) –

dziecko potrafi postępować zgodnie z normami, ale dlatego, **że tak czynią inni** (faza konwencjonalizmu moralnego – motywem zachowań moralnych jest dążenie do zgodności ze standardami określonych grup; moralność grupowa: moda, grypsera, popadanie w nałogi itp.).

Świadomość moralna – to **pryncypializm moralny** – przekonanie o nienaruszalności norm moralnych (stałe rytuały, własne normy grupowe, których nie przekracza się, lojalność - źle pojęta - nikt nie zgłosi, że kolega np. zaczyna brać dopalacze, bo się „*nie donosi na swojego*”) itp.

4. Stadium autonomii moralnej – (od ~ 14 -15 do ~ 21-22 lat) – następuje stopniowo interioryzacja (uwewnętrznienie norm) – różne normy uwewnętrzniają się w różnym czasie (stąd niespójne zachowania). Z czasem różne normy zaczynają się hierarchizować i buduje się system wartości, kształtuje się wewnętrzna kontrola – sumienie, jako mechanizm dojrzałej osobowości.

Świadomość moralna zmienia się przechodząc przez fazy:
pryncypializmu moralnego (13 – ~15 lat); relatywizmu moralnego (15 – ~ 17 lat) – świadomość, że normy moralne są „czymś umownym” i dopuszcza się ich przekraczanie biorąc pod uwagę wartość następstw; idealizmu moralnego (17 – ~ 21-22 lat) – przekonanie, że normy moralne są ogólnymi wytycznymi współżycia ludzi, są ideałami, drogowskazami.

UWAGA:

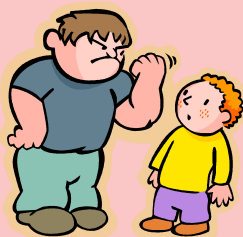
Taki prawidłowy rozwój moralny kształtuje się w odpowiednich warunkach wychowawczych wymienionych na wstępie.

Dzieci wychowywane:

- ✓ - w sposób autorytarny, z nakazami i zbyt dużą kontrolą;
- ✓ - z przewagą kar, szczególnie fizycznych, z lękiem przed karą;
- ✓ - z brakiem akceptacji, z „etykietowaniem”;
- ✓ - z poniżaniem, lżeniem, z wyzwiskami;
- ✓ - z zaniżonym poczuciem własnej wartości itp.

nie będą miały dojrzałego, autonomicznego systemu wartości, będą „zewnątrz sterowane”, bez poczucia odpowiedzialności za swoje czyny, będą posłuszne jakimś „autorytetom”, bezwolne, bez zrozumienia sytuacji społecznych! Inne w poczuciu bezkarności będą łamać normy!

JAK PRACOWAĆ Z PRZEDSZKOLAKAMI, BY KSZTAŁTOWAĆ I WPAJAĆ WARTOŚCI MORALNE – podstawowe zasady:

- stały tryb dnia i uczenie właściwych zachowań a potem reguł;
- unikać: „jesteś niegrzeczny” a nazywać konkretne zachowanie (np. nie pluje się, nie gryź kolegi – to bardzo boli itp.)
- **nie karać** – „jesteś zmęczony, biegasz i popychasz dzieci; usiądź tu, weź misia i książeczkę – odpocznij”;
- **nazywać właściwe zachowania i chwalić** –dzieci zaczną je naśladować;
- opowiadać, czytać bajki i rozmawiać o nich z dziećmi – co było dobre i dlaczego, a co nie i dlaczego, jak można było postąpić; jak myślisz ...?
- uczenie dzieci relaksu oraz rozmowy, co można zrobić, gdy dziecko jest: smutne, zmęczone, złe, nic mu się nie udaje (drama, rola przytulaneek itp.)
- rytuały przy powitaniu –wymienianie imion dzieci itp.

SYSTEM RÓŻNYCH WARTOŚCI, A ZWŁASZCZA WARTOŚCI MORALNYCH KSZTAŁTUJE SIĘ DŁUGO!

Aby system wartości stanowił motyw działania, był drogowskazem, należy znać możliwości dzieci, traktować dziecko jako osobę, akceptować, cenić, odpowiednio wymagać, wspierać, być właściwym autorytetem.

W wieku przedszkolnym buduje się fundament późniejszego systemu wartości i dobrze, że podstawa programowa odpowiednio to uwzględnia.

Dziękuję za uwagę.

**Bożena Janiszewska
psycholog**